

NOTAT TIL KEB-UDVALGET

Orientering om regionalt energisamarbejde samt Energinet.dks projekt om nyt markedsdesign på elområdet (Markedsmodel 2.0)

Resumé

Danmark og hele EU's energipolitik står i øjeblikket overfor nogle store udfordringer med krav til nye måder at producere, transportere og forbruge energi på. Måden, hvorpå landene omkring os vælger at indrette deres energimarkeder, navnlig elmarkederne, og hvad der beslutes på EU-plan, påvirker det danske handlerum.

Energiunionen og den tyske regionale proces med drøftelse af incitamenter til sikring af et effektivt kommende markedsdesign kan ses som en del af en stigende tendens mod en højere grad af tværnationalt samarbejde og stigende markedsintegration på tværs af grænser i Europa. Denne tendens spiller sammen med kommende nationale overvejelser om at sikre kapacitet, herunder opfølgningen på El-reguleringsudvalget, etablering af udlandsforbindelser og Energinet.dk's arbejde med et nyt markedsdesign kaldet Markedsmodel 2.0.

Baggrund

Danmark er en lille åben økonomi i det regionale elmarked med stærke elforbindelser. Som følge heraf blev elprisen i Danmark i 2014 i ca. 90 pct. af tiden bestemt af vores nabolande og ofte er det prisen på vindkraft i Tyskland og mængden af nedbør i Norge og Sverige og derved prisen på vandkraft, der har størst indflydelse på elprisen i Danmark. I Danmark men også i landene omkring os er der de senere år sket en betydelig udbygning med vedvarende energi som del af den grønne omstilling af energisektoren. Til eksempel er der i de tre nordligste tyske delstater i dag ca. 15.000 MW vindkraftkapacitet, hvilket svarer til omtrent tre gange den samlede danske kapacitet. Det øger behovet for, at landene sammen og regionalt ser på, hvordan energisystemer og -markeder kan integreres bedre med henblik på at reducere omkostninger og fastholde en høj forsyningssikkerhed.

Energiunionen, som det Europæiske Råd tiltrådte i marts, lægger op til en større koordinering og integrering af energi- og klimapolitikken på regionalt og EU-niveau og er udtryk for en bevægelse i retning af mere regionalt samarbejde på flere områder. Folketingets Klima-, Energi- og Bygningsudvalg og Europaudvalg er orienteret om Kommissionens meddelelse om Energiunionen ved notat af 26. februar 2015.

Danmark er allerede tæt integreret med nabolande på energiområdet gennem blandt andet det nordiske elsamarbejde og den nordiske elbørs, NordPool, og har gode erfaringer hermed. I lyset af at flere lande omkring Danmark også er i gang med en grøn omstilling af energisektoren

og udlandets betydning for elprisen i Danmark, rummer et større regionalt og europæisk samarbejde på energiområdet derfor store fordele for Danmark. Større sammenhængende energisystemer og -markeder vil således give bedre mulighed for at omkostningsoptimere udnyttelsen af kapaciteten i Danmark samt sikre fortsat forsyningssikkerhed med færre omkostninger, end hvis Danmark stod alene. Det er i tråd med Danmarks opbakning til det indre energimarked.

Regionalt energisamarbejde med Tyskland som initiativtager

Tyskland er i gang med sin egen grønne omstilling af hele energisektoren, et markant skifte fra fossil til vedvarende energi som tyskerne kalder for "energiewende". Tysklands størrelse og centrale placering i Europa gør, at Tyskland i stigende grad har fokus på koordination på tværs af landegrænser. For at støtte op om den nationale tyske proces har statssekretær Rainer Baake fra det tyske Økonomi- og Energiministerium taget initiativ til en møderække blandt 12 nabolande samt Kommissionen om regionalt samarbejde om det fremtidige elmarked. Baggrunden for det tysklede regionale initiativ er den tyske grønne bog om det tyske elmarked 'Ein Strommarkt für die Energiewende' (Et elmarked for fremtiden) fra oktober 2014. Grøn-bogen forventes efterfulgt af en hvidbog med mere konkrete tiltag i juni 2015 og en efterfølgende intern tysk politisk proces.

Grønningen består af tre dele. Første del beskriver elmarkedets funktion og de udfordringer, det står overfor. Anden del er en gennemgang af fem såkaldte 'no regret measures', dvs. tiltag, som tyskerne under alle omstændigheder mener, er nødvendige i den grønne omstilling. Tredje del kommer med mulige løsninger på udfordringerne. Her er der fokus på, at valget ifølge tyskerne står mellem en videreudvikling af det eksisterende elmarked '*Electricity Market 2.0*' eller indførelse af et egentligt kapacitetsmarked.

Der er store ændringer af og i elmarkedet i både Tyskland og Danmark som følge af mere vedvarende energi, hovedsageligt vind og sol. Samme proces foregår i andre lande, men Tyskland er særligt interessant i dansk kontekst, ikke kun fordi de to elsystemer er koblet sammen fysisk og prismæssigt med netforbindelser, men også fordi mange af de forslag, der indgår i det tyske økonomiministeriums grønne bog langt hen ad vejen er de samme, som drøftes i Danmark, bl.a. i processen om Markedsmodel 2.0, jf. nedenfor.

Den tysklede regionale proces er et forsøg på i en regional sammenhæng at adressere fælles udfordringer om kapacitet, forsyningssikkerhed og omkostningseffektiv indpasning af større mængder vedvarende energi ved at nå til enighed om nogle fælles principper for den fremtidige udvikling af elmarkedet. Blandt de principper, som diskuteres mellem landene, kan nævnes; styrket regionalt samarbejde på blandt andet infrastruktur, handel med el og forsyningssikkerhed, udvidet europæisk markedsintegration, landenes ret til at bestemme eget energimiks

Fra dansk side er der lagt vægt på betydningen af intern og ekstern infrastrukturudbygning for at undgå flaskehalse og dermed sikre en fleksibel og omkostningseffektiv indpasning af vedvarende energi. Der er fra dansk side endvidere lagt vægt på forsyningssikkerhed og på, at handel over grænserne skal ske på markedsvilkår og ikke begrænses i krisesituationer, således at kapaciteten på udlandsforbindelser holdes åben.

Processen ventes fra tysk side henover forår og sommer 2015 at sigte mod en fælles hensigts-erklæring møntet på principper for indretning af markedsdesign/markedsmodel, udveksling mellem landene mv. som konsekvens af stigende integration og interkonnektion samt udslag af et mere generelt politisk ønske om at arbejde tættere sammen.

Nyt dansk markedsdesign på elområdet – Energinet.dk's arbejde med Markedsmodel 2.0

Den tysklede regionale proces med drøftelse af incitament til sikring af et effektivt kommende markedsdesign spiller sammen med initiativer nationalt vedrørende kapacitet på fremtidens elmarked (Markedsmodel 2.0, etablering af udlandsforbindelser, opfølgning på el-reguleringsudvalget, analyse om opgørelsesmetode for elforsyningsikkerhed).

Det nuværende elmarked har hidtil vist sig effektivt til at løse udfordringerne med at integrere vedvarende energi i elsystemet. Omstillingen med stigende produktion fra vindmøller og anden støttet elproduktion samt den nuværende lave elpris udhuler dog i stigende grad indtjeningsgrundlaget for kraftværkerne og mindsker incitamentet til ny- og reinvesteringer. De eksisterende kraftværker bliver ældre, og mange tages i disse år ud af drift.

I Energistyrelsens elanalyse fra maj 2014 om de kommende års elforsyningsikkerhed, som blev bestilt i energiaftale 2012, blev det vurderet, at elforsyningsikkerheden kan opretholdes på dagens høje niveau i årene, der kommer. På længere sigt skal der dog formentlig yderligere initiativer til end det nuværende elmarked for at sikre elforsyningsikkerheden. Særligt forventes udviklingen i Østdanmark at blive mere anstrengt frem mod 2025. En justering af de nuværende rammevilkår skal forberedes i god tid af hensyn til markedets aktører.

Energinet.dk har på denne baggrund vurderet, at der var behov for at udvikle markedsmodellen for el, således at der sikres gode rammer for konkurrence og investeringer for eksisterende markedsaktører (både kraftværker og vindmøller), så der på lang sigt opretholdes tilstrækkelig kapacitet. Tyskland har ligesom Danmark ikke lagt sig fast på en endelig markedsmodel på lang sigt, men der er tale om de samme problemstillinger i Tyskland, som Energinet.dk analyserer i Danmark med *Markedsmodel 2.0*, hvor Energinet.dk har taget initiativ til at samle branchen for at diskutere udfordringer samt mulige fremtidige markedsløsninger.

Energinet.dks markedsmodel 2.0-projekt blev skudt i gang i maj 2014 og forventes færdigt 1. september 2015. Projektet er opdelt i to faser, og slutproduktet forventes at blive anbefalinger til tilpasninger, der kan fremtidssikre markedsmodellen. Projektets første fase indeholdt tematiske workshops med meget bred deltagelse fra brancheaktører, hvor der bl.a. blev fokuseret på at skabe øget fleksibilitet fra markedsaktørerne på kort sigt samt at sikre tilstrækkelig kapacitet på lang sigt. Fase 1 blev afsluttet i november 2014 med en rapport, der identificerede tre mulige markedsløsninger, som blev fundet relevant i en dansk kontekst, og som involverer varierende grad af tilpasninger eller ændringer i den nuværende elmarkedsmodel. Projektets anden fase løber frem til 1. september 2015 og konkretiserer og operationaliserer de tre markedsløsninger med bl.a. privat- og samfundsøkonomiske analyser. Fase 2 gennemføres med fortsat bred inddragelse af brancheaktører. De tre løsninger er: 1) klare prissignaler, 2) strategisk reserve og 3) kapacitetsmarked.

De tre løsninger der undersøges i markedsmodel 2.0 projektet kan overordnet set sammenfat-
--

tes i to udviklingsveje for det danske elmarked, som er:

Udviklingsvej A – klare prissignaler: Investeringer i produktionskapacitet og fleksibelt forbrug drives hovedsageligt af markedsprisen på el. En række optimeringer og tilpasninger i de eksisterende markeder for el- og systemydelse vil kunne øge incitamenterne til at agere fleksibelt på kort sigt og skabe bedre investeringsincitament på lang sigt. Udviklingsvej A kan desuden inkludere nye betalingsprincipper for den tekniske funktionalitet, som Energinet.dk skal bruge for at drive elsystemet sikkert, og som kraftværkerne bl.a. leverer. Udviklingsvej A kan kombineres med en strategisk reserve, der kan bruges til fastholde national kapacitet med en afgrænset betaling. Konkret indebærer en strategisk reserve, at TSO'en gennemfører et afgrænset udbud, som har til formål at fastholde lukningstruet national kapacitet for at opretholde forsyningssikkerheden.

Udviklingsvej B – kapacitetsmarked: Her undersøges det, om markedsmodellen kan bygges op omkring et kapacitetsmarked, der fastholder et givent niveau af national kapacitet via brede udbud f.eks. organiseret af TSO'en. Et kapacitetsmarked indebærer således en større betaling til national kapacitet end en strategisk reserve. Forbrugssiden forudsættes at finansiere omkostningen forbundet med et kapacitetsmarked. Modellen kan suppleres med elementer fra udviklingsvej A i forhold til optimeringer og tilpasninger i de eksisterende elmarkeder – samt med hensyn til nye betalingsprincipper for den tekniske funktionalitet som Energinet.dk skal bruge for at drive elsystemet sikkert. Udviklingsvej B indbefatter ikke en strategisk reserve.

Slutrapporten fra Markedsmodel 2.0 forventes at indeholde et katalog med forslag til tiltag i et nyt elmarkedsdesign, samt hvordan forslagene kan føres ud i livet. Der vil være behov for yderligere undersøgelser efter, at markedsmodel 2.0 projektet har afleveret sin slutrapport for at afgøre, om forslagene er gennemførlige teknisk, juridisk og markeds-mæssigt.

Energinet.dks markedsmodel 2.0-rapport skal ses som et fagligt bidrag til den løbende politiske drøftelse om udviklingen i elmarkedet, herunder processen med opfølgning på el-reguleringsudvalgets anbefalinger.